

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

ՌԵԺԻՐ, 1863 — ԻԱՍՏԱՐԻ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ

ՈՂՋՈՅՆ ԱՌԻՏԵՐՑՈՂՍ

ԲԱԶՄԱՎԷՊՆ տեսնելով որ ժամանակը կը թռչի նաև իր գլխուն վրայէն, և մարդկանց նման իր տարիքն ալ բարդ 'ի բարդ դիզուելու վրայ է, վախ՝ ցաւ իր կենդանութեան քսան տարիէն, չըլլայ թէ ծերութիւնն անզգալի խորշոմներ բանայ իր երեսներուն վրայ: Ուստի հինները թօթափելով նորափետուր նորաձոյլ թւերով ասպարէզ կ'ելլէ. և ինչուան հիմա քալած սահմաններուն վրայ դարձնելով աչքը, ուրիշ գեղեցիկ աշխարհներ կը փնտռէ ուր տանի դբօսեցընէ իր ընթերցողքը: Եռանդուն ոգւով կը մտնէ իր քսաներորդ առաջներորդ շրջանը, և իր միակ ջանքը պիտի ըլլայ օր ըստ օրէ ազգային նոր ուսումնասիրութեան ըստ կարելոյն առատ նիւթ մատաւ կարարելու և հայրենի քաղցր յիշատակներով իր էջերը խօսեցընելու: Ի նշան հաճութեան ներողամտութիւն և խրախոյս ևեթ կը խնդրէ յազնուասիրտ ընթերցողաց:

Տարւոյս առաջին էջն ազգային արդի յառաջագիմութեան կը նուիրենք: Յունուարի սառերուն մէջ ընկած անզգայ մարդը միայն կրնայ չզգալ այն կենդանութեան խլրտումը՝ որ կը խաղայ և կը ներդործէ այսօրուան օրս հայ ազգին երակաց մէջ: Գոհութիւն

մեր բաղդին, ներկայ ատենա ազգութիւննիս ոչ միայն մեզ, այլ և օտարաց է սիրելի. մեր հին հարց յիշատակներն այսուհետեւ ցուրտ և անզանազան չեն դտներ իրենց յաջորդները, այլ գորովախառն արտասուօք կ'ընդունուն. մանաւանդ թէ կամաց կա-

մաց կը սկսի հայազգիին ըմբռնել, թէ իրեն ալ ապագայ մը կրնայ պահուած ըլլալ: Մտաց զսպանակներն որ ցարդ անգործ կային, կը բանին և գործունէութեան մէջ են. յառաջագիւտութիւնն ամենուն սրտին առաջին իղձն և գրեթէ անհրաժեշտ պէտքն է. դաստիարակութեան բարձր պաշտօնն, որ ըզմարդս կրօնից, բարոյականի և քաղաքականութեան որդի կ'ընէ, թէպէտ դեռ ևս ճանչցուած չէ ըստ պատշաճին, սակայն ամենայն դր կը յարգէ ըզդաստիարակութիւնը՝ գոնէ իբրեւ ծածկեալ գանձ մը, և դեռաբուսիկ մատղաշ սերունդք՝ բազմաթիւ կրթարաններու կը յանձնուին, գիտութեան տարերբը վայելելու. ընթերցասիրութիւնը ճարակ կը գտնէ բազմադիմի օրագրութեամբ և կերպ կերպ հրատարակութեամբ. և որ առաւելն է՝ ազգօգուտ ընկերութիւններ 'ի մի զօդ սիրոյ և միաբանութեան յօդելով զայլ և այլ քաղաքացիս, անհատից չկրցածն 'ի գործ կը դնեն, կարօտութեան նեցուկ կալով կամ մասնաւոր օգուտ կար վախճանի աշխատելով. այսպիսի ընկերութիւնք, ոչ յանուն հայութեան ևեթ, այլ և բոլոր մարդկութեան մշտնջենաւորին օրհնութեամբ, 'ի զարգացումն և 'ի պայծառութիւն ժողովրդոց: Բայց հոս պէտք է մեծողի անձնութեան ճշմարտութիւն մը խոստովանինք. ազգերնիս իր տղիւտութեան խաւարն 'ի լոյս փոխարկելու միջոց՝ երջանկագոյն ևս է քան զԵւրոպա. հինգ վեց հարիւր տարի առաջ՝ յոյն և լատին քաղաքականութեան վերջալոյսն այնչափ աղօտացած մարած էր հոն, որ ամենայն ազգը իրենք իրենցմով պէտք էր վերկենցաղէին 'ի նոր կեանս. հետեւաբար այս ինքնագործ ծնունդը դարեր տեւեց: Իսկ մեք եւրոպական քաղաքականութիւնն առջևնիս նախաշաւիդ, նախադադափար և ուսուցիչ ունինք, և անոր զարգացեալ գաղափարները կարող ենք դիւրաւ մեր երկիրը հրաւիրել. ինչպէս իրօք ալ քիչ քիչ հրաւիրակք կը նշմարուին:

Ազգին բոլոր մարմնոյն յառաջագիւտութեան մէկ նշանն է թատերգութեան սէրն, որ այսօրուան օրս կը ծաւալի ամէն տեղ՝ ուր հայ անունը կը լսուի. Արևելեան, վասպուշտկան և այլ թատրոններու մէջ հայ հասարակութիւնը խմբովին կը վազէ՝ յետ աշխատանաց՝ քանի մը ժամ յոգնութիւն առնուլ սրտաշարժ և երբեմն զուարճալի դրօսանօք: Աշխոյժ և տաղանդաւոր երիտասարդք 'ի հայրենասիրութենէ առաջնորդեալք՝ թատերգութեանց յօրինման կամ թարգմանութեան ձեռք կը զարնեն և ազգային թատրոններու դեռ ևս անարձագանգ պատերն հայ դիւցազանց անմահ անուններով կը հնչեցնեն: Քաջալեր զգեստն այդպիսի անձնանուէրք. բայց միանգամայն պատկառանքով և իբրեւ փորձ գրիչք մերձենան թատերգական տեսարանին. թատրոնն ազնուական հանդիսարան մըն է, ուր քերթողին պաշտօնն է կրթել հասարակութեան սիրտն ու ականջը, և աշխատիլ արժանաւոր քաղաքական ընկերութիւն մը ձևացնելու իր ունկնդիրքը. բարութիւնը կամ չարութիւնն 'ի հանդէս ածելով մարդկային սրտին խորքը նկարագրելու ատեն, առաքինութեան սիրոյն հետ մարդկութեան կարեւոր զգացմունքները ազդել հանդիսատեսաց սիրտը. անոր համար ոչ երբէք առանձնականաց ոմանց յատուկ եղած կրքերը — որոնք բնութեան զարտուղութիւնքն են — ներկայացընել թատերգութեամբ, այլ ընդհանուր ամէն աշխարհի և ամէն ժամանակի ամենայն մարդկանց սեփական կրքերը, ինչպէս կ'անդրադարձնէ ժամանակիս սուր քննաբանից մէկը: Ի մասին դրականական ձրից՝ առաւել քան զամենայն ինչ փափուկ ու ընտիր ախորժակ կը պահանջուի թատերգակ քերթողէն. ժողովրդեան մը, որ առաջին անգամ տեսարան կը մոռնէ — և ինչուան հիմա չէր կրնար մոռնել մեր ազգը, մտաց զարգացմանն հետ ընթացակից ըլլալով թատերգութիւնն — այսպիսի

Ժողովրդեան մը միտքը՝ մեղուաց բլի-
ջէն նոր հանուած մեղրամոմին պէս
կակուղ ըլլալով, տեսարանին մէջ լա-
ծը սիրով կ'ընդունի և անջինջ կը տը-
պաւորէ յինքեան. անոր համար քա-
ջաբար պատրաստութիւն վերոյիշեալ
աղնիւ տաղանդները, աղէկ յողնեցը-
նեն մտքերնին մարդկային կրից խորը
թափանցելու, ընտիր ախորժակի և
թատրերգական արուեստին զաղտ-
նիքն ուսանելու, և ընդհանուր ու ա-
ռանձնակի հայ պատմութեան բարւոք
քննութեամբ տեղեկանալու. ան ա-
տեն առաւելագոյն երախտագիտու-
թեան ակնկալութիւն ունենան 'ի հա-
մազգի եղբարց: Եթէ ժամանակնիս և
էջերնիս ներէ և ընթերցողաց հաճելի
անցնի, զանազան յօդուածներով միտք
ունինք խօսելու թատրերգութեան օ-
րինաց, և 'ի մասնաւորի ազգային
թատրերգութեան բնիկ հանդամանաց
վրայ. միանգամայն զանց չենք ըներ
նոր հրատարակուած թատրերգու-
թեանց վրայ քանի մը խօսք կցելու:

Երկու խօսքով մ'ալ կը յորդորենք
զարեհակից ուսումնասէրս քաղաքա-
գիտութեան մասնաւոր խնամ տանե-
լու. թերեւս պատմութենէն աւելի օգ-
տակար դասատու կարէ ըլլալ — որով-
հետեւ կենդանի նկարագիր է — Եւրո-
պայի արդի ժամանակիս քաղաքական
անցից կամ մանաւանդ կենաց փիլի-
սոփայական խորհրդածութիւնը, որ
մտքերը բարձրացընելէն զատ՝ վար-
չութեան յարմարութիւն ալ կու տայ:

Ամաագրոյս վերջին էջերէն կը տես-
նուի ազգային հրատարակութեանց
տարեկան նշանաւոր աճումն ու շար-
ժումն. որ մեծագոյն յոյս կու տայ ա-
պագային համար: Նորանոր օրագիրը,
որոնցմէ ոմանք թէպէտ նման թի-
թեռ նիկներու գարունէ աշուն միայն
կեանք կ'ունենան, սակայն ազգային
մտքին գոնէ առօրեայ թեթեւ մղում
մը կու տան, և ազգի մը տրուած այլ
և այլ առօրեայ մղումներն՝ օր մը լիա-
պէս արգասիք կ'ունենան. միանգա-
մայն ընթերցասիրութիւնը կը գրգռեն

և ազգին պիտոյից վրայ կը խօսին: Թէ
որ իւրաքանչիւր մատենագիր անցեալ
տարւոյն տպագրեալ երկասիրութեանց
պատկերն իբրեւ հայլի մը ձեացընէ իր
առջևն և մէջը քաջ նկատէ, անտարա-
կոյս ներկայ տարւոյս մէջ հրատարա-
կելի նիւթերուն առաւելագոյն ըն-
տրութիւն և առաւելագոյն վայելու-
թիւն գրութեան կը ջանայ ստանա-
լու: Ներուի մեզի յանձնելու ամէն հայ
գրիչներու, ամէն ազգային դաստիա-
րակաց և որոց ձեռքն այլ և այլ կեր-
պիւ կարողութիւն կայ՝ որ կրթու-
թիւնը մասնաւորաց սեփականութիւն
չթողուն, այլ մանաւանդ ամենայն խը-
նամքով ընդհանրացընելու փոյթ տա-
նին. երբոր ազգին ընդհանուր մտքերն
մի և նոյն աստիճանի՝ թէպէտ չափա-
ւոր բարձրութեան հասնին, ամենուն
միտքն 'ի մի կը ձուլի և հազարաւոր
միացեալ մտաց յառաջխաղացութիւնը
շողեմուղ մեքենայից հետ կրնայ բաղ-
դատուիլ:

Ի վախճան բանիցս՝ արծուոյն նմա-
նէ, ով հայրենասէր. որ ժայռին վրայ-
էն սայրասուր աչքով իր որսը զննելէն
վերջը՝ ապահովութեամբ կ'իջնէ վրան.
դու ալ ասպարիզիդ մեծութեանն
համեմատէ ոյժդ, և այնպէս ել 'ի
հանդէս:

Հ. Գ. Վ. Զ.

